

UNIVERSITATEA BABEȘ-BOLYAI
FACULTATEA DE STUDII EUROPENE
ȘCOALA DOCTORALĂ „PARADIGMA EUROPEANĂ”

Catedrala gotică – mijloc de transmitere a cunoașterii

Teză de doctorat

Conducător științific:

Acad. prof. univ. dr. Basarab NICOLESCU

Doctorand:

Gabriela NICA

Cluj-Napoca

2012

CUPRINS

Mulțumiri

Dedicație

1. Introducere

1.1 Studiul catedralei gotice: pornind de la discipline, spre transdisciplinaritate

1.2 Modul în care sunt concepute astăzi fundamentele civilizației europene; neglijarea moștenirii medievale

1.3 Demontarea legendei privitoare la Evul Mediu întunecat

1.4 Stilul gotic, emblematic pentru arta medievală

1.4.1 Originea termenului „gotic“

1.4.2 Evoluția stilului gotic

1.4.3 Elementele definiției ale stilului gotic

1.4.4 Modul în care elementele definiției ale stilului gotic se regăsesc la cele mai importante catedrale gotice

2. Modalități de transmitere a cunoașterii - spre o educație transdisciplinară

2.1 Transdisciplinaritatea și problema educației

2.2 Necesitatea unui nou tip de educație. Raportul Delors și transdisciplinaritatea

2.3 Educația transdisciplinară – educație integrală a omului

2.4 Experimente transdisciplinare desfășurate în România

3. Transumanism și transistorie: raportul subiect-obiect în scrierea istoriei

3.1 Raportul subiect-obiect în istoriografia antică și medievală

3.2 Raportul subiect-obiect în istoriografia pozitivistă. Faza inocenței în scrierea istoriei.

3.3 Depășirea viziunii pozitivistice

3.4 Raportul subiect-obiect în istoriografia postmodernă. Demitizarea

3.5 Raportul subiect-obiect-terț în metodologia transdisciplinară. Terț inclus și terț ascuns

4. Sacrul astăzi. Transumanism și atitudine transreligioasă, ca răspunsuri la expansiunea relativismului și cinismului

4.1 Depășirea crizei morale și spirituale prin revenirea la valorile creștine

4.1.1 John Dewey și tradiția religioasă

4.1.2 Giovanni Reale și revigorarea Europei prin întoarcerea la creștinism

4.1.3 Joseph Ratzinger și creștinismul considerat ca bastion ultim al libertății

4.2 Depășirea crizei morale și spirituale prin revenirea la religie

4.2.1 André Marlaux și modelul de om exemplar, furnizat de religie

4.2.2 Mircea Eliade și necesitatea existenței lui Dumnezeu pentru omul contemporan

5. Catedrala gotică – spațiu inițiativ creștin: Sfintele Taine

5.1 Tipuri de inițiere în catedrala gotică

5.2 Inițierea creștină în catedrala gotică

5.3 Cele șapte sacramente

5.3.1 Sacramentul preoției

5.3.1.1 Preoția și nivelurile de realitate: diferențe între comunitățile creștine și comunitățile păgâne.

5.3.1.2 Sacramentul Preoției – desfășurarea ceremonialului și semnificație.

5.3.2. Sacramentul Botezului

5.3.3. Sacramentul confirmării, al confirmațiunii sau al mirului

5.3.4. Sacramentul euharistiei sau al împărtășaniei

5.3.5. Sacramentul penitenței, al spovedaniei sau al iertării

5.3.6. Sacramentul ungerii bolnavilor

5.3.7. Sacramentul căsătoriei

5.4. Rolul preotului în fiecare din cele șapte sacrame

5.5. Concluzii: funcția integratoare, unificatoare, a celor șapte sacrame

6. Catedrala gotică – spațiu inițiativ creștin: ceremonia de încoronare a regelui

6.1 Importanța ceremoniei încoronării din Catedrala de la Reims, în istoria Franței

6.2 Sfântul remi și legenda uleiului miraculos de la Reims

6.3 Legitimarea biblică a ritualului încoronării

6.4 Desfășurarea și semnificația ritualului încoronării

6.5 Transformarea operată în persoana regelui, în timpul ceremonialului de încoronare

6.6 Degenerarea ritualului încoronării

7. Catedrala gotică, spațiu inițiativ: alchimie, arhitectură sacră și geometrie sacră

7.1 Victor Hugo și ideea catedralei ca o carte de piatră

7.2 Nicolas Flamel și „ figurile hieroglifice“ (folosirea artei pentru a transmite cunoștințe secrete)

7.2.1 Căutarea spirituală a lui Nicolas Flamel și „Cartea figurilor hieroglifice“

7.2.2 Nicolas Flamel și cele două căi de transmitere a cunoașterii alchimice

7.2.3 O abordare pluridisciplinară în epoca medievală

7.2.4. Cine avea acces la inițierea creștină și cine avea acces la inițierea hermetică

7.2.5. Chei de interpretare a simbolurilor religioase oferite de Nicolas Flamel

7.2.6. Studiu de caz: interpretarea alchimică conferită de Nicolas Flamel unei scene care îl prezintă pe Iisus Hristos în postura de judecător

7.3 Fulcanelli și „Misterul catedralelor“

7.3.1. Originea termenului „gotic“ în opinia lui Fulcanelli

7.3.2. Fulcanelli despre elementele necreștine din catedralele gotice: activități laice și sărbători păgâne

7.3.3. Fecioarele negre din catedralele medievale și atitudinea transreligioasă

7.3.4. Semnificația labirintului în catedrala medievală

7.3.5. Semnificația alchimică a planului catedralelor și a orientării rozetelor în funcție de punctele cardinale

7.4. Elemente de arhitectură sacră

8. Catedrala gotică – spațiu sacru transdisciplinar

8.1 Lucian Blaga și analiza stilurilor arhitecturale, din punct de vedere al raportului cu transcendența

8.1.1. Stilul romanic și preotul substituit transcendenței

8.1.2. Stilul bizantin și transcendentul care descinde din înalt

8.1.3. Stilul gotic și transformarea vieții în sensul transcendenței

8.2 Misticismul german medieval, corespondentul goticului pe planul vieții sufletești

8.2.1. Misticismul german din perspectivă transdisciplinară: Jakob Böhme

8.2.2. Organizarea universului la Böhme: potențialul ascensional al omului și verticalitatea catedralelor gotice

8.2.3. Contribuția omului gotic la crearea unei identități europene

8.2.4. Importanța exemplului gotic medieval, pentru depășirea clivajului actual dintre știință și religie

9. Concluzii

10. Bibliografie

11. Contribuții personale

12. Anexe

Rezumat

Studiul prezent, al catedralelor gotice din punctul de vedere al rolului pe care aceste monumente arhitecturale și edificii religioase l-au avut în transmiterea cunoașterii, a necesitat, apelul la cunoștințele pe care ni le pun la dispoziție mai multe discipline: istoria în general și istoria artei și a arhitecturii în special, teologia, științele educației, gnoseologia, ingineria, geometria sau alchimia.

Această bază disciplinară a reprezentat însă doar punctul de pornire al cercetării noastre, pe parcursul căreia ne-am propus să descoperim ceea ce se află în interiorul, între și dincolo de aceste discipline, ajungând astfel să studiem problema respectivă din perspectivă transdisciplinară.

În primele capitole ale lucrării, am schițat viziunea transdisciplinară asupra istoriei în general și a istoriei artei în special, asupra problemei sacrului și asupra chestiunii transiterii cunoașterii, a științelor educației, luând în considerare inclusiv demersurile recente efectuate în învățământul românesc, în această direcție de cercetare.

În capitolul referitor la cele șapte sacramente, am observat cum fiecare sfântă taină se manifestă pe niveluri multiple de realitate și cum acțiunea lor este una profund unificatoare, întregitoare, mediatoare: sunt create (în cazul celor trei sacramente de inițiere) sau restabilite (în cadrul sacramentelor reparatorii) legături între om și divinitate, între credincios și comunitatea creștină, între trupul și sufletul credinciosului. Iar această unificare este realizată prin intervenția unui terț aflat în zona de non-rezistență. Rolul de intermediar între zona de non-rezistență și nivelul de realitate al vieții de zi cu zi și-l asumă preotul, care, astfel, face posibilă manifestarea terțului ascuns.

În capitolul referitor la încoronarea sau ungerea regilor, îndeosebi a celor francezi – ceremonie considerată în perioadă medievală un „al optulea sacrament“ – am constatat puterea profund transformatoare a acestui ritual și multiplele niveluri pe care aceasta s-a manifestat, până la declinul său, înregistrat în epocile modernă și contemporană.

O a doua perspectivă referitoare la caracterul inițiativ al catedralei depășește sfera creștină, fără a o nega însă pe aceasta. La aceasta ne-am referit în capitolul referitor la catedrala gotică studiată din punct de vedere al alchimiei și al arhitecturii sacre. Am constatat, cu această ocazie, faptul că studiul simbolismului specific arhitecturii sacre conduce la concluzia încadrării catedralelor într-o tradiție constructivă extrem de veche și întinsă pe arii geografice vaste.

În capitolul referitor la catedrala gotică privită drept spațiu sacru transdisciplinar am încercat să subliniem nu numai legătura dintre stilul gotic și transformarea vieții în

sensul transcendenței, dar și contribuția pe care omul gotic a adus-o la crearea unei identități europene.

Astfel, am evidențiat modul în care catedrala apare ca o modalitate completă de transmitere a cunoașterii, adresându-se ființei umane în totalitatea sa, și nu numai rațiunii acesteia. Dincolo de acțiunea asupra diferitelor niveluri constitutive ale ființei umane, ne-a interesat, în primul rând, influența exercitată în catedrală și de către catedrală asupra ființei umane concepute ca întreg.

Una dintre ideile noastre fundamentale a fost cea în conformitate cu care catedralei gotice îi revine rolul de a unifica două tipuri de inițiere – inițierea creștină și inițierea alchimică –, care ambele își propun realizarea unității ființei umane

Astfel, se justifică descrierea catedralei drept un spațiu sacru transdisciplinar, în interiorul căruia atitudinea transreligioasă a fost o realitate cu multe secole înainte ca acest concept să fie definit ca atare.

Cuvinte cheie: transdisciplinaritate, educație integrală, catedrale gotice, atitudine transreligioasă, inițiere.